

КОЛОКАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСИВНОЇ СТРУКТУРИ НА ПРИКЛАДІ ПОСЛАНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Е. В. Котов

Дослідження колокацій довгий час відбувалося лише в рамках лінгвістики. Проте, із зростанням мультидисциплінарності наукових досліджень та збільшенням ролі модельно-програмного аналізу соціально-політичних процесів, даний метод набуває більшої актуальності. Існує безліч методологічних підходів до вивчення колокацій: когнітивний, лексико-граматичний, семантико-синтаксичний, контекстно-орієнтований, психо-лінгвістичний та ін. [1, с. 16], кожен з яких трактує термін «колокація» різним чином. Серед вітчизняних науковців питанням колокацій в тій чи іншій мірі займаються Т. Бобкова, Н. Дарчук, В. Шкурко, М. Зацеркляний [1; 2; 4; 3]. З іншого боку існує методичний вимір аналізу, який багато в чому організовує дослідження, в тому числі як якісне чи кількісне, а тому й задає певні шляхи категоризації вихідних положень. Так, в рамках нашого дослідження колокація трактується найближче до розуміння, що пропонується у лексико-граматичному підході і визначає колокацію як послідовність слів, сумісна вживаність яких в частотному вимірі, перевищує деякий випадковий рівень [1, с. 17].

Таке розуміння при застосуванні формально-модельного підходу, дозволяє більшою мірою репрезентативно відобразити існуючу дискурсивну структуру. Колокації суть слова, які вживаються в постійному між особовому зв'язку із певним статистичним показником. Складно уявити достатньо обґрунтований критерій частотності вживання слів в зв'язці один з одним. Проте, репрезентативність і релевантність цілям аналізу, щодо колокацій, як нам здається, може бути виражена в більшій мірі не тільки щодо частотної характеристики зустрічальності в конкретному тексті, але також і порівняння з частотою зустрічальності по відношенню до загального вживання слів окремо. Скажімо, якщо зв'язка «російська агресія» вживається в тексті окремого звернення тричі, це здається не настільки важливим, втім, якщо вживання категорії «агресія» проводиться в тексті всього чотири рази і три з них в зв'язці з категорією «російська», то такий рівень зв'язності слів між собою представляє більший інтерес.

Матеріалом для нашого дослідження стали щорічні послання Президента до Верховної Ради України в період 2008–2020 років. З метою зменшення кількості пропонованих даних і виходячи з високого рівня кореляції текстуальних джерел, колокації ми об'єднали в групи. Так, ми окремо представляємо колокації, які можна вважати значимими по різним часовим інтервалам, спочатку вони порівнянні з президентськими каденціями відмінних політичних акторів, втім, виходячи з даних стає очевидно, що колокації, що акцентують увагу на визначення вузлових точок, можуть бути нерівномірно розподілені по тимчасовому інтервалу, що показує відсутність суворо регламентованої структури дискурсу, а крім того, демонструє ті дискурсивні структури, які можна виділити у межах аналізованого часового інтервалу. Також, слід зазначити, що наявність значущих колокацій тим вище, чим більший текстуальний масив аналізується, а тому цей список, як і дослідження в цілому, більше акцентований на демонстрацію деякого методу, який може застосовуватися при аналізі текстуальних даних в рамках припущень про розвиток політичного процесу.

Колокації з текстів Послань Президента до Верховної Ради України

2008–2009	Банківська система, місцеве самоврядування; Європейська Україна/Європейський союз Україна; Наш Народ; Національна економіка; Вільна держава; Українська дитина/Дитина
2011–2013	Зовнішня політика; Стратегічне партнерство; Державна влада; Нова якість життя; Подолання корупції; Гарантія незалежності; Національна культура; Якісно новий рівень; Безпека України; Людський капітал; Російське партнерство; Корупційні схеми /реформи; Сучасні технології; Правоохоронні структури; Митний союз; Інтеграція України; Технологічність / Технічність / впровадження сучасних технологій
2015–2018	Збройні сили / українська армія; Український народ; Українська мова; Окупована територія; Російська агресія/країна агресор / Агресія проти України; Боротьба з корупцією; Економічне зростання; Українська сила; Територіальна цілісність / відновлення територіальної цілісності; Правоохоронні структури; Робочі місця; Підтримка України / Коаліційна підтримка України; Православна церква / Українська церква / Вселенський патріарх; Громадянське суспільство; Місцеве самоврядування; Політична воля; Безпека України; Європейська Україна; Покоління українців
2019–2020	Наш громадянин / громадянин України; Успішна країна; Міжнародне партнерство; Правоохоронні органи / структури; Владні попередники; Економічний розвиток / економіка України; Боротьба з корупцією; Депутатська недоторканість; Наша територія / Українська територія; Підтримка України; Незалежність України; Мінімальна заробітна платня; Український медпрацівник

Сама по собі таблиця колокацій досить показова, як нам здається, втім, варто звернути увагу на наступні аспекти: по-перше, досить високий рівень схожості ключових колокацій в текстах за часовий інтервал 2011–2013 років з текстами 2015–2018 і 2019–2020 років. Так, у всіх трьох часових інтервалах з'являється такі ідентичні або синонімічні форми: Подолання (у різних слово формених виразах) корупції, Економічне зростання (/розвиток), Безпека України, Правоохоронні структури, Незалежність (як «гарантія незалежності (що трансформується у «територіальна цілісність»)). З одного боку, деякі з формулювань можуть бути прирівняні до політичного порядку денного якогось в свою чергу виходить з більш седиментованих структур. Факт пояснення того, чому це відбувається, дещо більше нашого дослідження, втім, можемо спробувати визначити це з тієї точки зору, що структура політичного дискурсу, а, отже, і політичного процесу постійно підживлюється існуючими в суспільстві запитами, артикульованими в якості гострої необхідності вирішення проблеми, яка зіставляє існуючу ситуацію з політичним обґрунтуванням того, що відбувається, не отримуючи чітких результатів і змін.

Отже, колокаційний аналіз може бути використаний як частковий метод при більш повному дослідженні дискурсивної структури та дозволяє виділяти окремі концепти в якості об'єктів аналізу, окрім того, демонструючи деякий рівень «дискурсивної модальності» щодо тих чи інших процесів. Проте, його застосування в рамках соціально-політичних наук все ж потребує додаткової інкорпорації саме профільних теорій за для трактування отримуваних результатів.

Література

1. Бобкова Т. В. Теоретико-методологічні підходи до вивчення колокацій. Вісник Київського нац. лінгв. ун-ту. Сер. Філологія. 2014. Т. 17. № 2. С. 14–22.
2. Дарчук Н. Комп'ютерне анотування українського тексту: результати та перспективи: монографія. К. Освіта України, 2013. 544 с.
3. Зацеркляний М. М. Об'єктно-орієнтований тезаурус і словник колокацій для бази даних криміналістичних інформаційних систем. Системи обробки інформації. Вип. 2, 2013. С. 183–186.
4. Шкурко В. В. Лексикографічний агент екстракції колокацій у природомовному тексті. Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Сер. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. 2012. № 28. С. 31–35.